

Quatre nins moren a Porto Cristo mentre juguen amb una granada de mà

Els pares hagueren de comparèixer als Jutjats al llarg de sis anys

Antoni Tugores

Havien passat els dies més traumàtics per a la població de Porto Cristo. A l'antiga Colònia del Carme hi havien quedat solament les famílies arrelades — pescadors i pagesos, bàsicament— ja que els primers dies del desembarcament els considerats estiuejants havien fugit de les bombes i les bales de les forces republicanes comandades —és un dir— pel capità Albert Bayo. Quan ja es començava a perdre la por i es recobrava l'alè, els infants tornaven a jugar riallers a la platja del port, escenari recent de tiroteigs, afusellaments i crematoris humans. A la vorera, on l'escumera batia amb insistència, els nins feien clots que les ones exsangües s'encarregaven d'esbaldregar, així com castells, més aviat senzills, que s'esfondraven lentament. Encara les escoles no havien reprès l'activitat; algunes fins i tot havien estat convertides en presó o caserna dels milicians, requetès o Falange. D'altra banda, l'escolarització no era una prioritat per a la nova Espanya imperial.

No és que s'haguessin acabat les caceres d'homes i dones que restaven amagats. Eren ben fresques a la memòria les imatges dels 39 presos del cafè de can Noi, que havien estat traslladats a Manacor i que havien estat exposats ben al davant del cafè del Rosari, antiga seu de la CEDA convertida en seu de Falange —una seu més— i centre del comandament nacional que varen dirigir —també és un dir— les operacions del front que abastava de Porto Cristo fins a cala Bona, fins que les forces republicanes varen ser obligades a reembarcar. Feia poc

Els 39 «rojos» que varen ser exposats i fotografiats a sa Bassa abans de ser executats a Son Coletes.

més de quinze dies d'aquella retirada forçada per Madrid que va ser convertida en victòria pel comandament nacional, atribuïda a la perícia del tinent coronel García Ruiz i, infantilment, als miracles del Sant Crist de Manacor. No, no s'havia acabat l'escorcoll obsessiu de cases, cisternes, pous, soterranis i barraques de roters cercant l'enemic: tota aquella persona que havia simpatitzat amb la República, s'havia mostrat partidària d'erradicar l'analfabetisme, favorable a un sistema contributiu més just, o que fos atea, poc creient o a qui, d'altra banda, se li degués diners o disposàs de bens materials o personals —la dona, per exemple— desitjats pels que tenien poder sobre la vida i la mort.

El record era molt fresc. Les imatges no havien tengut temps d'esborrar-se o simplement de passar-se al blanc i negre dels records remots. Feia poc més d'un mes que el mateix dia del desembarcament —16 d'agost de 1936— havien ferit un home de 82 anys, Miquel Segura Bonnín, mentre treia el cap, encuriòsit, per una finestra. Miquel Segura va ser duit a l'hospital de Manacor i allà el varen curar. Algú —mai es diu qui— va adonar-se que aquell ancià pertanyia a una família de republicans i sindicalistes (Miquel, Lluís i Salvador de Francisco, *Balansa*, eren nets seus i havien estat empresonats) i amb això n'hi va haver prou perquè fos assassinat entre el 18 i el 20 d'agost.

Feia menys d'un mes —el 25 d'agost— que havia mort, també assassinat, el cerverí Jaume Vives Bibiloni, que vivia a Porto Cristo, on tenia una botiga de comestibles. Més properes encara eren les morts tràgiques, a Son Coletes, de l'amo del cafè de can Noi, Llorenç Pasqual Sureda, de 55 anys, i del seu cambrer Gaspar Rosselló Gelabert, *Creuetes*, que varen ser detinguts amb el grup de 39 homes que varen ser repetidament fotografiats a Manacor davant el Rosari i, després de rebre un caritatiu sopar, desaparegueren en direcció a l'antic cementeri envoltat de graveres el 31 d'agost. I el delegat de batlia a Porto Cristo, Joan Parera Gomila, *Ramonico*, de 44 anys, havia seguit les mateixes passes l'endemà, 1 de setembre.

Les fesomies dels homes que treballaven des d'anys enrere a la Gruta Boquet eren encara més nítides dins la retina de la gent del Port, perquè tan sols feia quinze dies —el 7 de setembre— que havien estat traumàticament portats en direcció a Son Coletes: Andreu Pasqual Gelabert, nascut el 1912; el seu pare, Miquel Pasqual Jaume, nascut el 1879, i el seu oncle Gabriel Gelabert Riera, de 29 anys. Es va dir que el cap de Falange de Son Carrió devia 5 duros al jove Andreu. Després de tot el que es va viure aquells anys, l'argument no resulta inversemblant. Més recent encara havia estat la mort violenta de Gabriel Vives Bibiloni, que treballava a les pedreres del Port per guanyar-se la vida. Morí als 41 anys, 20 dies després que el seu germà Jaume, el 15 de setembre.

Havien reembarcat els homes i les dones de l'expedició de Bayo i ja no se sentien trets ni explosions a Porto Cristo i la seva rogalia, però no havia desaparegut la guerra, la ràbia, ni els crims derivats de la venjança, l'enveja, els deutes i la intolerància.

Ens situam, aleshores, al 21 de setembre —festivitat de Sant Mateu evangelista— de 1936. Catalina Sureda Riera tenia tan sols 2 anys. Solia jugar al carrer amb els seus germans Joan, de 5 anys, Antoni, de 8, i Martí, el major, d'11. Els acompanyava sempre el seu cosí Andreu Tauler Riera, de només 4 anys. Joana Maria Riera, la mare d'Andreu, havia mort 40 dies després del seu naixement. La seva germana Catalina Riera es va fer càrrec de l'infant, que era un més de la família, fins al punt que es va convertir en dida i mare de n'Andreu, a qui considerava i agradava de tractar de germà bessó del seu fill Joan, de 5 anys. On anava un, anava l'altre. Eren temps d'estretors, però potser els vincles de sang varen ser més poderosos que la necessitat i una vegada més se certificava la dita que aplicava la gent pobra: on menges dos, en menges tres.

La memòria de Catalina Sureda, que aleshores —el 1936— tenia solament 2 anys, va fer possible molts anys després la reconstrucció de la història familiar i de la tragèdia que va commoure tota la població de Porto Cristo i bona part

de Mallorca. El seu pare, Joan Sureda, era un home treballador que es dedicava a produir hortalisses dins una antiga pedrera de la finca del Regalo; la seva mare, de nom Catalina, com la filla, despatxava a casa seva la verdura que produïa Joan, al carrer d'en Sanglada. Quan va esdevenir el desembarcament de les tropes republicanes, tota la família Sureda se n'anà a viure a Son Bauló per allunyar-se del perill de les bombes, però havia tornat a casa una vegada els expedicionaris republicans hagueren reembarcat. De tornada, Joan havia reprès el conreu de l'hort, una mica abandonat.

La mare dels tres germans Sureda Riera, Catalina Riera Domenge.

Els quatre nins, quan sortien de casa —fet que era poc freqüent perquè la por encara ho envaïa tot, més que l'aire salabrós que provenia del port— solien endur-se a jugar amb ells la petita Catalina —«els meus germans em tenien en palmes d'or», recordava la menor dels germans. Aquell matí del 21 de setembre de 1936 sortiren a jugar a la plaça de l'església sense na Catalina, mentre la mare pesava unes tomàtigues que el seu espòs havia duit de l'hort per a una clienta. Els nins, a mitjan matí, havien eixit per anar a jugar en un jardí molt proper a la petita església, que havia estat malmenada per un grapat d'indocumentats i bàrbars venguts amb Bayo i que en comptes d'avançar cap a Manacor per alliberar Mallorca del feixisme, segons deien, l'havien empresa contra les imatges religioses i el mateix temple. La casa dels Sureda-Riera estava a pocs metres del jardí de la plaça del Carme, on hi havia parterres de geranis de colors diversos que no havien estat malmenats per les accions de guerra.

La mare els cridà per demanar-los si volien berenar i els quatre nins digueren que sí, que els feia ganes menjar trempó. Tot seguit entraren a casa i passaren cap al corral. La petita Catalina, talment una paparra, estava aferrada a la mare, que esperava un nou infant i ja estava de vuit mesos. Cansada, la mare es va seure per preparar el trempó. Mentre tallava la primera tomàtiga va sentir que els nins parlaven de fer-se una foto; es va sentir un so metàl·lic lleuger, com si s'hagués disparat el clic d'una càmera fotogràfica. I ja no es va sentir res més fins a una explosió estrepitosa que feu tremolar les parets de la casa i l'ona expansiva quasi va tirar a terra la mare i la filla.

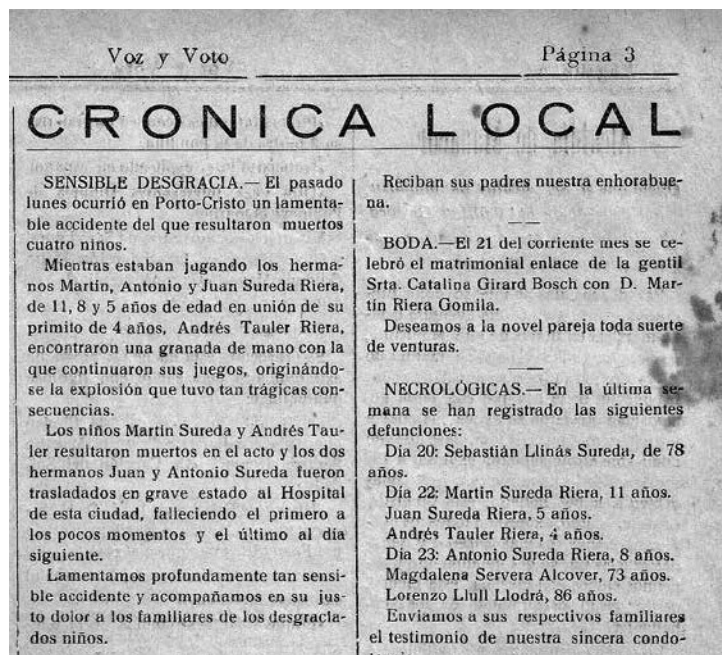
Els infants havien descobert, minuts abans, dins el jardí de geranis, una granada de mà que al seu dia no havia esclafit o potser ni tan sols havia estat llançada. Portaren aquella estranya i intrigant troballa fins al corral de casa i amb la inconsciència pròpia de l'edat, incapaços de detectar el perill que representava l'artefacte, la seva imaginació creativa va decidir que aquell enginy era una càmera fotogràfica. Quan descobriren una anella, un dels nins va decidir innocentment *immortalitzar* el moment. La detonació va ser immediata i eixordadora. La seva mare, mig atordida, va creure per uns moments que la guerra havia tornat, que era cosa dels avions i que una bomba havia caigut ran de casa. Quan un instant després va sortir al corral, va quedar espantada i embogí. «La sang —recordava Catalina Sureda— corria fins a la canaleta de la recollida de l'aigua i els cossos d'aquells nins presentaven greus mutilacions». La mare inicià una cridòria desesperada. Els seus gemecs i plors reclamant auxili es varen captar ben lluny.

«En un moment —evocava Catalina— arribaren tot un seguit de guàrdies civils i milicians que, com a primera mesura, apuntaren ma mare amb el mosquetó, com si ella fos la culpable». El nin més gran i el més petit del grup, Martí Sureda i Andreu Tauler, moriren a l'acte; els altres dos —els germans Antoni i Joan Sureda— van ser traslladats amb totes les presses a l'hospital de Manacor sobre un matalàs, en una camioneta de can Nadal. Joan Sureda moria poques hores després d'arribar, mentre que Antoni, totalment destrossat, ho feia 24 hores després del fatal accident.

El pare, Joan Sureda, havia anat a Manacor per inscriure els nins majors per al nou curs, la data d'inici del qual havia sofert canvis a causa de la guerra. Quan va ser a Manacor, en concret a l'Hospici del carrer del Rei (d'en Rei, segons el

L'antic hospital, convertit anys després en el Cine Goya, a l'actual carrer P. Andreu Fernández.

Notícia apareguda a *Voz y Voto* a l'edició de 25 de setembre de 1936.

documentat, recordat i estimat Sebastià Sansó), annex a l'Hospital, el jutge Marcó el va informar: «Els nins han tengut una desgràcia». A la cuina de l'Hospici hi treballava el seu cunyat Andreu Tauler, pare del petit Andreu, però amb l'esglai de la notícia, ni tan sols pensà a comunicar-li el fet i partí de seguida cap al Port.

Voz y Voto del 26 de setembre de 1936, a la pàgina tercera, en lletra menuda i sense titulars comentava:

Sensible desgracia. El pasado lunes ocurrió en Porto Cristo un lamentable accidente del que resultaron muertos cuatro niños. Mientras estaban jugando los hermanos Martín, Antonio y Juan Sureda Riera, de 11, 8 y 5 años de edad en unión de su primito de 4 años, Andrés Tauler Riera encontraron una granada de mano con la que continuaron sus juegos, originándose la explosión que tuvo tan trágicas consecuencias. Los niños Martín Sureda y Andrés Tauler resultaron muertos en el acto y los dos hermanos Juan y Antonio Sureda fueron trasladados en grave estado al Hospital de esta ciudad, falleciendo el primero a los pocos momentos y el último al día siguiente. Lamentamos profundamente tan sensible accidente y acompañamos en su justo dolor a los familiares de los desgraciados niños.

A la mateixa pàgina 3, a la secció de necrològiques apareixien també els

La granada de mà Lafitte, que es fabricava a zona nacional.

noms dels infants. Mitjançant el Registre Civil podem saber que els tres primers eren fills de Joan Sureda Nadal i Catalina Riera Domenge, que vivien al carrer d'en Sanglada del Port. Els pares del petit Andreu eren Andreu Tauler i Joana Maria Riera Domenge, aquesta finada des de feia 4 anys.

El diari *La Almudaina* de 23 de setembre afegia algun detall més: els germans Antoni i Joan Sureda varen ser atesos a l'Hospital de Manacor pels metges Antoni Ferrer, Honorat Puerto i Francesc Nadal. A més, el diari aportava una altra dada: que el tipus de granada de mà era Lafitte i que «el hecho produjo gran consternación en aquel caserío», cosa que calia suposar. No feia referència a quin dels dos bàndols pertanyia aquell tipus de bomba Lafitte, la qual cosa feia sospitar que més aviat devia ser part de l'arsenal dels nacionals, ja que d'haver estat de l'exèrcit de Bayo, el fet hauria estat destacat i ben aprofitat per la poc imaginativa propaganda del règim. Efectivament, la cerca per internet ho aclareix: «Granada de mano Lafitte, modelo 1921: Tal vez la Granada de Mano más utilizada por las tropas nacionales durante toda la Guerra Civil». Consultat Jordi Ramos, doctor en Arqueologia per la Universitat de Barcelona, confirma aquesta sospita: la llicència de les granades Lafitte es va comprar a Itàlia els anys vint i les dues fàbriques d'aquest tipus de granada es trobaven a Toledo i Sevilla, ambdues dins la zona nacional.

Segons un document de la Comandància General de Balears, l'endemà de l'accident, 22 de setembre de 1936, el nou comandant militar de Mallorca, Trinidad Benjumeda del Rey, emetia un ban amb aquests termes:

Joan Sureda Riera, de 5 anys.

Antoni Sureda Riera, de 8 anys.

Martí Sureda Riera, d'11 anys.

El cosí Andreu Tauler Riera, de 4 anys.

[...] *Que con el fin de evitar accidentes desgraciados, producidos por imprudencia al manejar proyectiles o bombas que se pudieran encontrar abandonados en el campo o en las poblaciones prevengo a todos los ciudadanos la prohibición absoluta de tocar ninguno de aquellos explosivos y la obligación de dar inmediata noticia del hallazgo a los Alcaldes y Comandantes Militares.*

La llàstima és que l'advertència no havia arribat a temps i molt difícilment

22 septiembre 1936

Nº 654

BANDO

«DON TRINIDAD BENJUMEDA DEL REY, CORONEL DE INGENIEROS, COMANDANTE MILITAR DE BALEARES.

HAGO SABER:

Que con el fin de evitar accidentes desgraciados, producidos por imprudencia al manejar proyectiles o bombas que se pudieran encontrar abandonados en el campo o en las poblaciones; prevengo a todos los ciudadanos la prohibición absoluta de tocar ninguno de aquellos explosivos y la obligación de dar inmediata noticia del hallazgo a los Alcaldes, Comandantes Militares, Jefes de puesto de la Guardia Civil o Carabineros más próximo.

Estas Autoridades darán inmediata cuenta por el medio más rápido, al Parque de Artillería de Palma, indicando con precisión el sitio donde se encuentra el explosivo para proceder a su inmediata recogida.

Palma de Mallorca veintidós de septiembre de mil novecientos treinta y seis.

El Coronel Comandante Militar,
TRINIDAD BENJUMEDA DEL REY»

Ban del capità general Trinidad Benjumeda del Rey, emès el dia següent de l'accident mortal.

els nins se n'haguessin assabentat, del ban del senyor Trinidad.

Catalina Riera Domenge, la mare de Martí, Antoni i Joan i que a més exercia de mare d'Andreu, tenia aleshores 29 anys i estava embarassada de 8 mesos. Poques setmanes després de l'accident va parir una nina que va néixer morta. La impressió de veure aquella escena esveradora, haver viscut els patiments posteriors i haver estat objecte d'interrogatoris —el règim cercava culpables— havia provocat una nova desgràcia. Catalina es quedava solament amb la filla petita Catalina, de 2 anys, i el seu espòs, envoltats de desconsol.

Catalina i Joan anaren refent, poc a poc, la seva vida i amb els anys intentaren omplir el buit deixat pels quatre nins que havien protagonitzat una de les desgràcies més commovedores de la guerra a tota l'illa. Anaren arribant més fills: Joana, Martí (que prengué el nom del germà major i que dissortadament moriria als 28 mesos víctima de la diftèria, coneguda popularment per *garrotillo*), una altra nina, Àngela, i un tercer fill de nom Martí, que seria conegut popularment a Porto Cristo com Martí *Tasco*, que morí el 1992.

Sobrevisqueren a tantes desgràcies les germanes Catalina, Joana i Àngela. El seu pare, Joan Sureda Nadal, ja no recobrà l'alegria ni va gaudir de salut en el que li quedava de vida i va morir sobtadament el 1960 als 61 anys. Catalina —que se salvà de l'accident per uns segons— assegurava que ella no deixà de plorar al llarg de la seva infància i que, quan va ser més gran, es despertava de nit amb malsons d'avions i explosions sense fi. La seva mare, també de nom Catalina, moriria el 1984 als 79 anys, sense haver pogut esborrar en cap moment

Als jardins de davant l'església de Porto Cristo es trobaren, pocs dies després, 14 granades de mà, marca Lafitte.

les imatges d'una escena estremidora.

Catalina i Joan hagueren d'anar a declarar als jutjats de Manacor de manera periòdica al llarg de sis anys. Una i altre varen ser tractats com a sospitosos fins que la gent del règim es volgué adonar que aquell matrimoni no era culpable de l'explosió d'una granada de mà, sinó una víctima més.

La culpa va ser de la guerra. Ningú se'n feu responsable, tot i que al jardí de geranis situat vora l'església es trobaren, dies després, catorze granades de mà sense explotar, marca Lafitte. Ja no es tornà a parlar del drama als mitjans de comunicació i aquella pàgina —una més de la nostra història— resultava més còmoda si es tancava. I per això, sobre la mort dels quatre infants i el dolor provocat, es feu el silenci, com en tantes altres històries *robades*. Però queda per a sempre la lletra escrita dins els propis mitjans controlats pel règim de Franco, per a desgràcia dels que continuen negant-ho tot.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BAYO, Alberto (1987). *Mi desembarco en Mallorca*. Palma: Miquel Font.
- BERNANOS, Georges (1938). *Les grands cimetières sous la lune*. Paris: Le Livre De Poche.
- CRUELLES, Manuel (1971). *L'expedició a Mallorca. Any 1936*. Barcelona: Editorial Juventud.
- DURAN, Miquel (1982). *1936 en Mallorca*. 4 vol. (Tom II). Palma: [s. n.]
- MASSOT, Josep (1987). *El desembarcament de Bayo a Mallorca, Agost-setembre de 1936*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SANSÓ, Sebastià (2018). *Manacor viu, persones, poble i propietats (segles XVI-XX)*. Manacor: Purpurina.
- TUGORES, Antoni (2004). *La història robada*. Palma: Documenta Balear.
- (2006). *Manacor, la guerra a casa*. Palma: Documenta Balear, 2006.
- (2019). *La Segona República a Manacor (1931-1936)*. Palma: Lleonard Muntaner.
- ZAYAS, Alfonso de (1955). *Historia de la Vieja Guardia de Baleares*. Madrid: [s. n.]

ALTRES FONTS CONSULTADES

- Arxiu Històric de Manacor
- Arxiu de l'autor
- Arxiu de Sebastià Sansó Barceló

DIARIS I REVISTES

- La Almudaina*
- Perlas y Cuevas*
- Voz y Voto*